

Kadınlar Bu İşe Ne Diyor?

ABD’de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre belli başlı müzelerde yer alan işlerin yüzde 85’i erkek sanatçılara ait. Yani kadın sanatçı temsiliyetinin vahim denecek kadar az. Peki bizde durum ne? Türkiye’de çalışıp üreten kadın sanatçılar Nilbar Güreş, Neriman Polat, Elif Uras, Burcu Yağcıoğlu, Elmas Deniz ve Özlem Günyol’a sorduk.

Şebnem KIRMACI

Bu bir erkek kulübü ve erkeklerle her zaman daha çok şans tanınır

Nilbar Güreş

2000 senesinden beri İstanbul’da de-ğil, yurtdışıyla İstanbul arasında çalışıy- rum. Dolayısıyla kadın sanatçı olma du- rumunu coğrafyaya bağlı çeşitli getiri ve götürüleriyle her yerde farklı tecrübe edi- yorum. Böyle bir sorduma ise konunun en başına gitmek lazım.

Dezavantajı avantaja çevirmeye dair: Örneğin, kadın olduğunuz için sanat eği- timi almanız daha kolay olabilir erkekle- re göre, çünkü kadın ev-atölyesinde bir şeyler yaparak yaşayabilir (!) Genel ge- çer, normatif toplumsal zırra bir fik- re göre...

Eş ve anne rollerinin, sanatçı kimliğinin önüne geçeceği düşünülüyor

Elif Uras

ABD’li sanat tarihçisi Linda Nochlin 1971 tarihli bir yazısında neden hiç büyük kadın sanatçı ol- madığını sorgular. Sanat eğitimi- nin kadınlara açık olmasından, atarlık toplumlarda sadece erkek sanatçıları daha olarak nitelleyen önyargılara uzanan nedenlerden bahseder. Bunu yadıktan son- ra kadınların sanat dünyasındaki temsiliyeti konusunda ilerleme- ler oldu ama hâlâ erkek sanatçılar galerilerde ve müze koleksiyonla- rında çoğunlukta, müzayedeler- de eserleri yüksek fiyatlara satı- lan kadın bulmak zor. En başarılı kadın sanatçıların büyük kısmı Louise Bourgeois gibi yaşını başı- nı aldıkları sona keşfediliyorlar. Son zamanlarda ses getiren ba- şarılı kadın sanatçılarından birço- ğu 80’lerinde, bazıları da öldünden sonra ünleniyor. Gela Bratescu, Carol Rama, Merisa Merz, Zelia Sanchez, Carmen Harrera su anda akllama gelenler. Hâlâ eş ve anne rollerinin kadın sanatçı kimli- ğinin önüne geçeceği düşünülüyor ki bunun tam tersi olmalı.

ABD’de okuduğum ve yaşadığım için müzelerin beyaz erkek sanatçılarla dolu olduğunu uzun zamandır farkındayım. Müze yönetimleri, idari kurulları da beyaz ve erkek ağırlıklı. Galeriler de çoğunlukla böyle. Sanat dünyasında kadın müze yönetici- leri, galeriler ve küratörlerin sayısı arttıkça başka rklardan, kültürlerden gelen farklı cinsel kimliğe sahip sanatçıların da görünürlüğü artacak.

Diğer yandan,ben bu soruyu baş- ka açılardan da çok daha karmaşık oku- yorum. Yani, sadece dışarıdan maruz ka- lınan olarak değil, mesela bir de kadın sanatçı olma durumunda, kadının bede- ni karşısında kaldığı durumlarla alakalı. Biyolojik olarak kadın doğmuş sanatçılar menopoza dek her ay regl olur ve mese- la eğer bu dönemi sert yaşayan biriyse- niz o günlerde çalışamaz, toplantılara katıla- mazsınız. Bu büyük bir engel ve olumsuz- luktur bizler için.

Yurtdışında ise benim gibi koyu renk saç ve göz rengine sahip her kadın, pasa- port kontrolünden geçerken,en az iki kez kontrol edilir. Yani, bir de geldiğiniz ül- kenin dünya haritasındaki ekonomik sı- nıfsal konumu, ayrımcılık yaşamınızda rol oynar. Viyana’da sanat okuyorum, de- ğiğimde bazı yeni tanıştığım akademis- yenler, karşılaştığımız akşam yemekle- rinde bana kıs kıs güliyorlardı. Çünkü, “Türkiyeli kadın sanatçı olmaz, o an- cak ev kadını olur, ne sanat okuması bu kaz iki seneye evlenir, doğurur” gibisin- den. Veya “Türkiye’de sanat mı varmış?” gibi, soru işaretleriyle dolu insanlar çok fazla mevcut yurtdışında. Viyana Güzel Sanatlar Akademisi sınavına girenken bana, “Başörtün nerede?” diye sormuş- lardı. Eminim erkek bir sanatçı bu tecrü- bemî hayal bile edemez.

Bütün ülkeler, gizli ırkçı ve ayrımcı- dır ve bunu bu istatistikler sayesinde daha net anlarız. Türkiye’de de durum böyle ayrıca. Müze ve kurum çalışanları ya da binalar küratörleri, mahallelerinde içki içki, sosyalistikleri kanaka erkek sanatçı dostlarına sergi ve kitap yapıyorlar, destekliyor ve işlerini satıyorlar. Türkiye,Venedik Pavyonu’na üst üste iki kez ya da daha çok erkek sanatçılarla gitti ama mesela üst üste kadın sanatçılarla gitti mi ya da gidecek mi? Amerikan istatistikğinden kısıkla, Türkiye’nin siyahları Kürtlerdir dese, Kürt sanatçıla-

Kadın sanatçının sesinin kısıldığı erk- yapının kırılması gerekiyor

Neriman Polat

Etkilediğini düşünüyorum. Kadın sanatçıların görünürlükleri, varoluşları , desteklenmeleri , iş- lerinin kurumlar, koleksiyoner- ler tarafından satın alınması erkek sanatçılara oranla çok daha zor. Bu benim hayatıma da yansdı.

Ayrımcılığın nasıl çeşitli kategorilerde işlediğini ve müzelerin bunun olası taşıyıcısı, göstereni, biriktireni olduğunu bu raporlarda gayet net görüyoruz. yüzde 85’i erkek sanatçıların da- rında, yüzde 87’si beyaz sanatçıların olduğu müzelerin temsiliyetini sorgulamak şart. Bu bağlamda Türkiye’deki müzele- rin, kurumların koleksiyonların- daki kadın sanatçı/ erkek sanatçı oranları ve diğer ayrımcı katman- ları incelemek gerekiyor. Baltimore Müzesinin 2020 yılında sadece kadın sanatçıların işi alacağı açıklaması çok etkileyi- ci, umarım örnek teşkil eder. Yine bu raporların sunulması ayrımcı- lığı önlemek adına utmost verici, eğer buna benzer raporlamaları Türkiye’de görülebilsen, sanırım bu eşitsizlik daha iyi anlaşılacak- tır.

Galerilerdeki temsil edilen kadın sanatçı ve erkek sanatçı oranlarına bakarsak hala yeterin- ce eşitlik yok. Ayrıca müzelerin daha çok kadın sanatçıların işlerini almaları ve sergilerinde yer açması gerekiyor. Örneğin İstanbul Modern, *Koleksiyondan Bir Seçki* sergisinde 49 kadın sanatçı / 88 erkek sanatçıdan

Ben genel olarak sadece erkek, sade- ce kadın, sadece şuralı veya buralı, sadece su veya bu kökenli insanlarla sergi yapma fikrini ayrımcı ve kolonyalist buluyorum ama bir sergi yapılrken veya koleksiyon oluşturulurken denge ve çeşitlilik önemli. Sadece kadın sanatçı eseri toplamaksa bir tavır ve politik aksiyondur; zihin açar, ör- nek olur. Kişisel bir tercih, direkt bir kamu meselesi olmasa da her durumda destek- liyorum.

Elbette hayır. Bir de yer bulsa da kadınlara değer görülen konumlar, onlara verilen şansların limiti de çok belirleyici. Genç bir kadın sanatçıya ufak ya da uygunsuz bir müze ödasında sergi yapmak da bir şey ifade etmiyor, anlata- bildim mi? Bu bir erkek kulübü ve erkeklerle her zaman daha çok şans tanınır. Kadınların sanat alanında varola- bilmesi zaten çok geç bir hareket.

Bir de ne yazık ki ilişkiler çok kişisel. Türkiye’de ne yazık ki ilişkiler çok kişisel. Herkes önce eşini dostunu sergile- yor. Ayrıca yatmadıkları kadınlarla çok zor ilişki kuran bir erkek toplumdur ya- şadığımızı hatırlarsak, Türkiye dediği- mizde kadın sanatçılara kolay kolay entelektüel bir ilişki kuramayan erkek müze ve kurum müdürlerinin oluşturduğu bir baloncuktan bahsediyoruz aslında.

Bu soru, beni yine sınıf meselesini gündeme getirmeye yöneltti. Bu ülke, bir sınıf ülkesi sonuçta ve ailesi tarafından desteklenen, alleden gelen güçlü sanat dünyasında yer tutan çok fazla insan var.

Türkiye’de genel olarak bir dayanış-

Bunların bir kısmı da kadın ve canları ne istiyorsa yapıyorlar. Dükkân tutup galeri açıyorlar, sergi açıyorlar ve aile ilişkileri üzerinden iş satıyorlar vs., vs. Bazı galerilerse aile ilişkileri üzerinden satış garantisi olan bu kötü sanatçıları zaten uçarak tercih ediyor. Bence, cinsiyet ayırmaksızın, sanatçıların ekonomik koşullarının zorluğuna dair hassasiyetleri olan oluşumlar kurulması gerek. Kadınları, “kadın” diye diye, kadına dair olan her şeye, o şeyler ne ise, o köşeye sıkıştırmak ve ona dair beklentilere girmek de çok yanlış. Kadınlar her şeyle ilgilebilirler, her yere gidebilir, her konuda üretilebilirler. İnsanların doğal olarak tam da bu bağlamda desteklenmesi gerekiyor. Mesela Brezilya’da hükümetin sanata ve eğitime dair çok fazla yatırımı yok, fakat özel koleksiyonerler veya iyiliksever insanlar kendi bütçeleri ile duruma atılmışlar, iyi mimarlarla çalışıp müteşem mekânlar kurmuşlar. Bu yarım günlük okullarda çocuklar istedikleri her şeyi bedava öğrenebiliyor. Türkiye’de de yeterince varlıklı insan var. Mesela bu insanlar, her okulun bahçesine bir ekstra bina yaptırıp içine dört bilgisayar ve aylık sanat malzemesi bağışlayarak, çok şey yapabilir sanat adına. Ya da köylerde, şehirlerde sanat atölyeleri kurabilir, film haftaları organize edebilirler. Böyle anonim ve iyi niyetli hareketlerle bulunmak yerine, ne yazık ki “biz genç sanatçıları destekliyoruz” kısvesi altında, gençlerden piyasanın çok altında fiyata alveriş yapmayı yeğliyor bizim koleksiyonerler. Desteğe ihtiyacı olan yetenekli insanların tam burs sistemyle yurtdışına çıkmaları ve orada en azından bir süre bu- lunmaları lazım. Dil sorununun çözülmesi lazım. Sanatseverler ve ülkenin gelişme- sini isteyenler, kullanmadıkları evleri sanatçılara atölye olarak sunsunlar. Paraları ve imkânları var; kalpleri de varsa çözümler derim.

Türkiye’de genel olarak bir dayanış-

Sanatçı kelimesinin bir cinsiyeti yok

Özlem Günyol

Bizim durumumuzda bu bi- raz daha farklı sanırım. Eğer karşı cinsle bir üretim pratiği- niz varsa, cinsiyetiniz arka plan- da kalıyor. Bu nedenle ne Mustafa erkek olmanın ne de ben kadın olmanın avantajını ya da deza- vantajını karier anlamında ya- şamadık. Fakat ikili üretimeğin getirdiği bir çok dezavantajla kar- şılaştık. İlk zamanlarda özellikle de Türkiye’de “Özlem Günyol & Mustafa Kunt” yerine “Mustafa Kunt & Özlem Günyol” olarak ba- sılan sergi davetiyeleri oldu. Erkek olan içgüdüsel bir şekilde öne al- nırken kadının pozisyonu sade- ce onun yanyanmış gibi. Ama al- gı sadece Türkiye’ye özgü değil. Almanya’da da aynı. Örneğin ya- nımaza konuşmak için gelen bi- rim -ki bu genellikle erkek oluyor beden diliyle sadece erkek olanın söyledikleriyle ilgilenildiğini gös- eriyor, hatta bundan gelen soru- lara bile Mustafa’ya bakarak cevap verenerler oldu.

Bildiğimiz ve konuştuğumuz bir konunun verileri dayan- somutlaşmış haliyle kar- şıyayız. Ancak sonuçlar tahminlerin de ötesinde!

Özellikle son zamanlarda bu duruma biraz daha dikkat edildiğini gözlemliyorum. Burada kadın sanatçıları bir kategori gibi anmaktan ya da ayırmaktansa, “sanatçı” kelimesine yüklenen kadınlık/erkeklik algısına göre düşünmek lazım. Sanatçı kelime- sinin bir cinsiyeti yok, sanatçı kelimesine bir cinsiyetin lehine

anlam yüklenmesi gibi birproblem var.Bunun yanında mesela kendi pozisyonum açısından düşündü- ğümde, yukarıdaki soru kadın olarak benim pozisyonumu dakapıyır mı? Çok emin değilim.

Evet, tabi görünürlük de önemli ama bu görünürlüğün nasıl elde edildiği kalıcılığı açısından daha önemli. Çok kuvvetli işler üreten önemli kadın sanatçılar var zaten. Ama bu sanatçıların işleri koleksiyonlarda yeterince yer alıyor mu? Bence artık bugün görünürlük eskiden olduğu gibi bir problem değil.

Bahsettiğiniz anlamda bir kadın dayanışması var mı bilemiyorum, pek sanmıyorum.

Türkiye’de yaşayan ve çalışan bir kadın sanatçı olarak cinsiyetiniz kariyerinizi olumlu ya da olumsuz etkiledi mi? Varsa örneklerle anlatır mısınız?

ABD’de yapılan ve tartışmalara kapı aralayan araştırmanın sonuçları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Genel olarak Türkiye’de güncel sanat alanında kadın sanatçıların hak ettiği değeri gördüğünü ve müzelerde/sanat kurumlarında/sanat galerilerinde yeteri kadar yer bulduğunu düşünüyor musunuz?

Kadınların güncel sanat alanında eğer daha fazla görünürlülüğe sahip olması gerektiğini düşünüyorsanız, çözüm önerilerinizi paylaşırmısınız?

Türkiye’de güncel sanat alanında kadın dayanışması olduğunu düşünüyor musunuz?

Nilbar Güreş, *Söz Veren Ellar / Promising Hands*, 2014
Enstalasyon, karışık teknik

Erkeklerle sunulan imtiyazlardan mahrum olarak yaşadığımı biliyorum

Burcu Yağcıoğlu

Öğrenciyken bir hocamız biz kadın öğrencileri- ne, “sanat dünyasında kendinizi yar etmek istiyor- sanız güçlü bir küratör ya da galeriyle birlikte ola- bilirsiniz. Bu da bir yol, bunu yapanlar var, siz niye yapmayasınız?” demişti. Yine öğrenciliğimden şu güne kadar koleksiyonerlerin, kadın sanatçıların ha- rım kalıp sanat yapmayı bırakmaları ihtimaline karşı bize yatırım yapmaktan çekindikleri söylenir durur. Üniversite öğretmenimin söylediği türden bir kariyer yapan ya da bebeği oldu diye sanatı bırakan bir kadın sanatçı göremdim ben. Ama kadın sanatçıları cinsel- liklerine ve üreme organlarına indirgeyen bu cümle- ler, sistematik bir kadın sanatçı ayrımcılığının ortada olduğunu gösteriyor bana kalırsa.

Ben kariyerimde genel olarak desteklendiğimi hissettim. Ama yarın erkek olarak uyanısam ve sa- natıma bu cinsiyetle devam etsem, belki başka şey- ler düşünürüm. Guardian gazetesinde trans bir erk- ğin deneyimlerini paylaştığı bir yazıyı okumuştum. 20’li yaşlarının ortalarında kadın kadın cinsiyeti- le yaşayıp sonrasında cinsiyetini değiştirmiş bir ki- şiydi bu. Büyük bir firmada erkek kimliğiyle yeni bir işe başladığında kendisine atfedilen güçle afaıldığını ve bununla ne yapacağına uzunca bir süre bilemedi- ğini söylüyordu. Arada bir bir erkek sanatçıya ve pra- tiğinize bakıp ona duyulan güvenin ve verilen desteğin o sanat pratiğinin kuvvetinden değil, erkek olmanın gücünden geldiğini yordudum olur. Erkeklerle sunu- lan imtiyazlardan mahrum olarak yaşadığımı biliyo- rum, ama yine de bir anda bu güçle ve krediyile do- natılmış, bu trans erkeğin deneyiminde olduğu gibi şaşıp kalabiliriz.

Aklıma Guerilla Girls’in 2006 yılında İstanbul’da yaptığı işini getirdi. Türkiye’deki galerilerin kadın sanatçılara, batdaki galerilere oranla daha fazla yer verdiğini ama müzeler için aynı şeyin söylenemeye- ceğini söyledikleri bir işleri vardı. Başka bir işlerinde de batıdaki modern sanatın müzelerinde, kadın sanatçıların işlerinin koleksiyonun yüzde 5’ini oluşturduğundan, buna karşın bu işlerin yüzde 85’inin kadın olduğunu gösterdikleri başka bir billboard’ları daha var. ABD’de yapılan araştırmanın verileriyle Guerilla Girls’in sunduğu veriler arasında yüzde 10’luk bir fark var. Bu son yapılan araştırma- nın, önceki yıllarda yapılmış araştırmalarla yan yana bakılmasının ilginç olabileceğini düşündüm dolay- ısıyla. Sanatın erkekler tarafından ve erkekler için yazılmış bir tarihi olduğunu ve çağdas sanatın tüm çok sesliliğine rağmen bundan muaf olmadığını biliyoruz zaten ama geçtiğimiz 10-20-30 senede bu oranlarda bir değişim var mı diye merak ettim.

Erkek hakkını aramış, kadın mızırdanmış oluyor

Elmas Deniz

Aynı işleri üreterek ve şu ana kadar yaptığım her şeyi tıpatıp aynı yapsaydım ama erkek olsaydım, hem ekonomik hem de söz hakkı olarak şu an oldu- ğumdan çok daha güçlü olurudum, eminim. Bir şeyin, bir evin mesela, yavaş yavaş kirlenmesi gibidir kadı- nın kariyerinin, kadın olmaktan dolayı dumura uğ- raması; tek bir olayla, örnekle sınırlamak doğru ol- maz. Evlerimizde de her gün salonun ortasına laap diye kahve dökülüyor ama ev sürekli kirleniyor, ufak ufak tozlar birikiyor, oraya buraya saçlar dökü- lüyor, iplik akümüle oluyor. Dört beş yıl önce dünya- ca ünlü bir sanatçımız bana, “Biz bu işe beraber baş- ladık ama senin özgüvenin düşük olduğu için...” ile başlayan, sonunu getirmedeği bir cümle kurmuştu. Düşündüm, acaba bunu bir erkeğe söyleyebilir miy- di? Bir başka gün, iki erkek, iki kadın sanatçı bir ma- sada oturmuş konuşuyoruz. Ortaya bir soru sordum, soru pek tuttu, epey konuşuldu ama erkeklerden biri masadan kalkarken diğeri ona, “Abi biz bunun üst- rine daha konuşalım bak,” dedi. “Biz neciyiz? Bizim sözümüz önmersiz mi? Soruyu ben sordum yahu,” di- yebildim. Yanımdaki kadın sanatçı arkadaşım iyi bir feminist olmasının o an düşüncemi hızlandırdı- nı itiraf etmiydim; genellikle kadın olduğumu unu- turum ben. Türkiyeli bir kadın yazarın Nobel aldığı ve kimsenin bununla ilgilenmediğini düşünelim. Öyle anlar var evi kirleten. Eşitliğin tam olduğunu düşün- düğünüzde, eşitliğin bozulduğu zamanlar var. Bir er- keğin yurtdışında açtığı serginin haber değerinin, kadının açtığı sergiden üstün olduğunu gördüğünüz anlar var. Geçmiş işlerinize referans verilmemesi- nin, resmen tarihten çıkarılmanızın cinsiyetinizle il- gli olduğunı söyleyebilirler. Bir yazar, binala do- layısıyla Türkiye’de doğa-ekoloji meseleleriyle ilgili sanat üretkenleri içeren yazısında benden sadece bir alıntıya yer vermedi tercih edebildi mesela. Metinde sadece bir küratör konuşmasında beni andığı için yer alabildim. Küratör bahsetmese bana hiç yer verme- yemeli olacaktı. Yazarı tanıyordum, yaptığını se- bebini sordum. “Zaman azdı ve yer kalmadı,” dedi. 2004, 2006, 2014, 2015, 2018, 2020’deki her sergim bu konu üzerine katıldığım her İstanbul Bienali’nde de bu konuda yaptığım işler yer aldı. Elbette bu işin tarihi anlatılırken bazı kadınlar listelenmişti ancak, bu konuda en çok kıvranan biri olarak nasıl oluyorsa dışarıda kalmıştım. Erkek olsaydım bu işin otoritesi sayılacaktın, hiç anlayamadığım bir şekilde dışarı- da bırakılmıyordun. Tam sözümü söyleyeceğim yere gelmişken bu oldu. Kadına görünürlük verildiğinde bununla yetinisin isteniyor. Bu yazar kadın dışıma değil, ben buna bir iki hayıflanınca, “Yahu sen biene- le katıldın, zaten görürsün” dediler. Aynı durumda erkek söz söylediğinde hakkını aramış oluyor, kadın hakkını aradığında mızırdanmış sayılıyor.

Birincisi, kadın ve erkek sanatçıların kaç yaptığını sergilerde, müzelerde ve galerilerde yer bulduğuna bakıp istatistik tutacağız. Değerlendirmeye parken otoriteye, erke ve erkeğe daha fazla değer veren bir kültürden geldikimizi, bu tutumun tüm dünyada da geçerli olduğunu aklımıza tutacağız. Kadın veya erkek, söylenen sözün, yapılan işin kendisini merkeze almayı başarabilirsek, bu kendiliğ- inden olur aslında. Ancak, sanat pek çok alana kayısla daha muğlak değerlendirmeler ve kişisel kanaatlere dayanabiliyor. Tarihşel olarak erkek egemen bir sistemde, kadınların kendisine yer bulabilmeleri için yeni bir dil, yeni bir inşa, yeni bir alan gerekiyor. Başka türlü yeni bir şey kurabileceği- mizi düşünmüyorum. Çünkü erkekler tarafından kurulmuş, kuralları onlar tarafından belirlenmiş, onların kustoslarına göre işleyen bir alanda herhangi bir şeyi eksikinden farklı yapamazız.

Kadın dayanışması fena değil aslında ama örgütlü değil. Hatta mesleki de değil. Daha çok sanki komşular veya arkadaşlar arasında bir dayanışma gibi... Kadın Eserleri Kütüphanesi’ne eser başlaya- rak satışından gelir elde edilmesi için K.E.K severler sergisi düzenlenmişti, ona katılmıştım. En çok orada bunu hissettim. Kütüphanenin geçmişteki kadın sanatçıları yıllar içinde kopan bakları yeniden canlandırma kabası önemliydi.